

Det kongelige danske geografiske Selskab.

I det sjette Møde 1915—16 holdt Professor, Dr. phil. F. Kølpin Ravn Foredrag om Landbrug i Vestindien. Lysbilleder.

Ved Generalforsamlingen den 28. April 1916 genvalgte til Medlemmer af Raadet:

Generalmajor P. N. Nieuwenhuis, Kommandør I. A. D. Bildsøe, Professor H. Jungersen, Oberst Emil Madsen, Professor Eugen Warming, Kommandør V. Garde, Kammerherre N. M. A. Krieger, Direktør H. P. Hjerl-Hansen, Generalkonsul Joh.

Hansen, Generalkonsul V. Glückstadt og Kaptajn G. C. Amdrup, og nyvalgte:

Kaptajn I. P. Kock, Statsgeolog V. Milthers og Oberstløjtnant N. P. Johansen.

Endvidere vedtoges det at ændre i Lovenes § 13: Ordene »Selskabets Guldmedaille« til »Selskabets Medailler«.

I Raadsmødet den 18. Maj 1916 genvalgte Generalmajor P. N. Nieuwenhuis, Professor H. Jungersen og Kommandør I. A. D. Bildsøe til Medlemmer af Bestyrelsen.

Muhammedanske Grave og Gravminder i Sahara og Tunisien.

Af

Professor Ole Olufsen.

(Fortsættes).

Under mine geografiske Ekspeditioner i Mellem- og Centralasien i Aarene 1896—97 og 1898—99 foretog jeg en Del Undersøgelser af de Maader, hvorpaa Muhammedanerne udstyrer deres Grave og den Tro eller Overtro, der staar i Forbindelse hermed. Disse er publicerede i Geografisk Tidsskrift 17 Bd. S. 110 og 146. Med Understøttelse fra Carlsbergfondet har jeg i Aarene 1912 og 1914 foretaget Forskningsrejser i Algerien, Sahara og Tunisien, hvorved jeg blandt andet fik Lejlighed til at udstrække mine Undersøgelser af islamiske Grave og saa til disse Egne.

I Mellem- og Centralasien, hvor Befolkningen som Regel ikke er særlig fanatisk, og hvor mine Arbejder ofte foregik under Beskyttelse af indfødte muhammedanske Fyrster og Autoriteter, var Van-

skelighederne i det Hele og Store for mig ved at faa Adgang til Grave og Helligdomme adskillig mindre end i Nordafrika.

I Nordafrika fandt jeg min Fordel i at færdes som almindelig Turist og selv finde Midler til at faa Indblik i de Indfødtes Grave og Helligdomme, idet en almindelig Tilladelse til Besøg paa disse Steder hverken kunde opnaas af den franske eller indfødte Regering, tværtimod fraraades det, eller paa sine Steder forbydes det Evropæere at søge saadanne Steder. Adgang til Moskéer er i Tunisien forbudt Ikke-Muhammedanere med Undtagelse af 3 Moskéer i Byen Kairouan. I Algerien kan man de fleste Steder faa Adgang mod lidt Drikkepenge i alt Fald paa enkelte Dage, og jo længere man kommer ned i Sahara, jo lettere foregaar Ad-

gangen. I Tunisien derimod er Forholdene adskil- ligt vanskeligere, takket være dette Lands hurtige Inddragning under Evropaismen som Følge af dets lange Kyster og let tilgængelige Indre ad de vide Dale imellem lave let passable Bjærge, der staa vinkelret paa Kysten og ikke som i Algerien paral- lelt med den, hvorved de spærrer af for eller be- sværliggør Evropæernes Invasion bag høje Atlas. Franske Jærnbaner, Chaussées, Telegrafer og Tele- foner krysser Tunisien paa alle Leder, Evropæere møder man hist og her og alle Vegne, og da disse vel af og til har haft Lyst til at se ind i Moskèer, Marabutgrave og andre Helligdomme, er det blevet Muselmændene for meget, hvorfor man i al Almin- delighed har lukket af for Helligdommene og som Regel formener Evropæerne Adgang. I mange Byer, hvor der nu er et fransk Kvarter ved Siden af det indfødte, har Tunisierne sat forsvarlige Laase for Marabut-Mausoleerne, og nærmer man sig Indgan- gen til en Moskè eller et Gravkammer, der anven- des som Bedehus, møder den opsynshavende Gejst- lige en i Døren, breder Armene ud tværs over Dø- ren og melder barsk: »Adgang forbudt Kristne«.

Man maa derfor i Tunisien saavel som for- øvrigt paa mange forskellige Steder i Nordafrika bruge Fif for at faa Adgang til Steder, hvor navn- lig hellige Mænd ligger begravede og tillige ofte for at kunne opholde sig tilstrækkelig Tid paa de al- mindelige Begravelsespladser; thi opdages en Ev- ropæer her, bliver han som Regel ret hurtig an- modet om at fjerne sig. Ofte hændte det mig, at en Flok Indfødte indtog en truende Holdning, naar jeg gik ind i en Marabut-Grav, saa jeg maatte skynde mig med Tegning og Notering. Adgang til de store Begravelsespladser ved Byen Tunis var i 1912 ikke muligt at opnaa paa Grund af at de Indfødte var kommet i Raseri over, at en Vej, der blev ført igennem her, havde skaaret en Del Grave bort. De samlede i Flokke paa Torve og Gader, og Militær maatte gribe ind for med Vaabenmagt at nedslaa Demonstranterne. I 1914 fik jeg igen- nem vort Konsulat og den franske Generalresident af Sheik el Medina Tilladelse til at besøge disse udstrakte Begravelsespladser og tillige af Beyen Til- ladelse til at besøge Beyernes Grave »Turbet el Bey«. Jeg blev under disse Besøg ledsaget af den indfødte Inspektør for Gravpladserne i Tunis samt et Par Tjenere, og dog hændte det mig trods denne Sauvegarde, at Opsynet ved de forskellige Marabut- grave kom farende ud af Gravkammeret med

Stokke for at jage mig bort, og adskillig Forklaring maatte Kirkegaardsinspektøren give, før de blev beroligede og fandt sig i min Nærværelse.

For det første er Adgang til Gravene altsaa vanskelig og kan være farlig, for det andet er det vanskeligt at faa de Indfødte til at udtale sig om de forskellige Skikke etc., der knytter sig til Gravene. De, der ved noget, er meget reserverede, og mange ved intet, At faa fat i en islamisk Gejstlig vilde ikke nytte meget, det vilde vel snarest være det værste, man kunde gøre, han vilde hurtigt sørge for, at baade Grave og Munde blev lukkede af for en.

Jeg gik altid frem paa den Maade, saa hurtig som muligt, naar jeg ankom til en Plads, da at gaa paa Opdagelse med en eller anden forslagen halv-evropæiseret Indfødte, som jeg udtog efter mit Skøn paa Gaden, inden det var bleven almindelig bekendt, at jeg var der, for ikke som Reglen var, at faa en Sværm bag efter mig. En saadan Fyr fandt ofte paa Raad til at komme ind i aflaaede Gravkamre. Han vidste ofte, hvor Nøglen var gemt i Sandet ved Dørene, eller hvorledes man kunde faa en Luge lukket op, saa man kunde se ind i Gravkamret o. s. v. Desuden kunde han sendes hen til en Gejstlig i en eller anden Moskè for at udspørge om et og andet, som den Gejstlige ikke vilde have svaret mig paa. Lykkedes Snedig- heden ikke den ene Dag, maatte der findes paa en anden den næste, og paa denne Maade opnaaede jeg saa godt som overalt at faa Adgang samt Besked om, hvad jeg vilde vide, saaledes at de her anførte Billeder, Tegninger og Beskrivelser kan gaa for at give et fuldgyldigt Begreb om de islamiske Grave i det franske Nordafrika.

At Muhammedanerne, som det saa ofte ses beskrevet, lader deres Grave henligge i al deres Ynkelihood, forfalde og blive til intet passer i al Almindelighed ikke, navnlig ikke naar man sam- menligner dem med kristne Grave; de sidste er baade i Byer og paa Landet i Gennemsnit mindst ligesaa daarligt holdte som de islamiske og paa mange Steder i kristne Lande daarligere. Alle Marabutgrave stod i Nordafrika med skinnende hvid, frisk Kalkfarve, der gjorde dem synlige paa store Afstande, Moskèerne ligesaa, og selve de al- mindelige Dødes Grave saa man holdt i Ære paa mange Maader af de Efterlevende endog helt ned i Saharas Sandklitter. Det vilde ogsaa være under- ligt, om i hvert Fald ikke de Dødes umiddelbare

Efterkommere skulde vedligeholde og søge deres Fædres Grave. thi Graven spiller en langt større Rolle i det islamiske end i det kristne Samfund.

Skønt Muhammedanerne her som andre Steder ikke har taget aldeles bestemt Standpunkt i denne Sag, saa tror dog alle paa, at den Afdøde eller hans Aand paa en eller anden Maade og paa kortere eller længere Tid er knyttet til Legemet jordiske Hvilested. Nogle mener, at Sjælen bliver i Legemet den første Nat efter Begravelsen, og den Nat bliver den Afdøde udspurgt om sin Tro og Vandel af to skrækindgydende Engle, og rimeligvis pines den Afdøde af disse Engle. Denne Nat kalder Muhammedanerne for Ensomhedens Nat. Sjælen gaar herefter til sit endelige Sted indtil Dommens Dag, eller for de Ondes Vedkommende sættes i et Slags Fængsel for onde Sjæle, indtil den endelige Dom fældes.

Angaaende Sjælens Opholdssted i Tiden imellem Døden og den endelige Dom er Meningerne forskellige. Der skelnes ofte imellem 3 Klasser af Troendes Sjæle. Den første Klasse er Profeternes Sjæle, disse gaar lige ind i Paradiset, den næste Klasse, som omfatter Martyrernes og andre hellige Mænds Sjæle, gaar efter Muhammeds Tradition over i de grønne Fugle, der flyver omkring i Paradiset, spiser af dets Frugter og drikker af dets herlige, rindende Floder. Tredje Klasse af de Troende forbliver efter nogles Mening nær ved Graven med Frihed til ellers at gaa, hvorhen de lyster; det mener man at have faaet ud af det Faktum, at Muhammed hilste de Døde ved Gravene og paastod, at de Døde hørte ligesaa godt som de Levende. Da nu de fleste Muselmænd vel kun maa mene eller haabe, at deres Afdøde hører til den tredje Klasse, er det ikke saa underligt, at Slægtninge af de Afdøde ofte besøger Gravene, ja, endog som i Mellemasien opfører nær ved deres Kæres Grave en Slags Huse i Stil med Lysthuse, hvor de kan sidde og hengive sig til deres Tanker i Skygge mod den brændende Sol.

Nogle mener, at de troende Afdøde er med Adam (en af Islams Profeter) i den laveste Himmel, hvilket ligeledes kan uddrages af Muhammeds Visioner. Andre mener, at de Troende opholder sig i Brønden Zemzem, den hellige Brønd i Mekka, hvis Vand bruges baade til Drikning og til religiøse Vaskninger og betragtes som et ufejlbarligt Helbredelsesmiddel. Det skal være den Brønd, Jehova paa Hagars Bøn lod springe i Ørke-

nen, da hendes Søn Ismail var i Fare for at dø af Tørst. De Onde eller Vantro gemmes i Brønden Barabut i Provinsen Hadramaut. Andre Steder f. Eks. i Bokharas Bjærgprovinser, tror man, at Englen Azraïl, naar et Menneske dør, kommer og river Sjælen ud af Legemet, putter den i en Krukke og farer med den til Himmels, hvor han modtages af en anden Engel, Ishraïl, som putter Sjælen ned i en stor Basun, hvoraf Sjælen atter farer ud paa Dommens Dag. Dernæst er der atter andre, der mener, at Sjælene bliver i 7 Dage ved Gravene, hvor de saa gaar hen er uvist, og nogle der forestiller sig de Godes Sjæle flyvende omkring i Skikkelse af hvide Fugle under Guds Trone. Hvad de Vantro og Onde angaar, da er det vistnok den almindelige Tro, at deres Sjæle, efter at være afvist fra Himlen som raadne og stinkende, kastes ned og ofres til Jorden, og efter ogsaa her at være bleven afvist bringes til den syvende Jord, hvor de opbevares i et mørkt Fængsel eller bevogtes af Djævlen og pines her, indtil Domedagsbasunerne lyder fra Mekka, og Sjælen atter forenes med Legemet og føres for den endelige Domstol.

Hvad enten den officielle Tro det ene eller andet Sted i den islamiske Verden er den ene eller den anden, saa er den almindelige muhammedanske Folketro, at Sjælene indtil Dommens Dag har Forbindelse med Legemet Grav, Sjælen er der til Tider kortere eller længere Tid ad Gangen eller stadig. Der er jo med Undtagelse af Profeterne en lang Vej for de Troende til Paradiset. For de Sjæle, der har Frihed til at forlade Gravene og gaa, hvorhen det passer dem, kan Tiden vel nok gaa, men for de lavere Klasser af Troende, der stadig er bundne til Graven, skulde det synes mindre behageligt. Og dog er der ogsaa sørgel for dem i saa Henseende; thi der staar i Koranens 79. Sure: »Paa Dommens Dag lyder der et Basunstød, derefter snart et andet, og de Døde, der nu opstaar, vil tro, at de kun har ligget en Aften eller en Morgen i Graven, saa hurtigt er Tiden gaet for dem.«

Der er saa meget mere Grund for Muhammedanerne til at søge deres Afdødes Grave, som den almindelige Tro er, at kun de gode Sjæle opholder sig ved Gravene, de onde er fjærned fra deres Legems Grave og pines i et Slags Fængsel eller foreløbigt Helvede. Men paa Dommens Dag kommer alle baade Troende, der ikke allerede er i Paradiset, og ikke-Troende til Gravene, hvorfra de,

som der staar i Koranens 70. Sure, vil ile ud som Soldater, der løber til deres Faner. Ogsaa de ikke-Troende er med her; thi i den 81. Sure staar: »Naar Sjælene atter paa Dommens Dag forener sig med Legemet, og den levende begravede Pige (Horen) spørges, for hvilken Synd hun skal dø etc.« Nævnte Sure tyder tillige paa, at nogle Onde bliver i selve Graven og pines der. Enkelte tror saaledes, at den Onde pines i Graven, ved at Jorden trykker fra Siderne ind imod ham, men den almindelige Folketro er, at de Onde er fjærnedede derfra. At det sidste er den almindelige Mening, viser ogsaa det Faktum, at hvis en Grav ødelægges, eller Knoglerne borttages af vilde Dyr eller Hunde etc., eller de spredes ved Tilfældigheder, da er det Gud, der enten har spredt Knoglerne eller borttaget væsentlige Dele af dem, saaledes at Sjælen paa Dommens Dag ikke kan faa sit Skelet, sit Legeme, i Orden og følgelig slet ikke kan opstaa. Men det er maaske de ondeste af de Onde, det gaar saaledes, thi ellers er Reglen, at alle udspørges paa Dommens Dag. I den 84. Sure staar: »Naar Himlen sønderrives, og Jorden kaster alt, hvad den har i sig ud og saaledes udtømmer sig, er det godt at have Bogen (d. v. s. Koranen) i sin højre Haand, thi den, der har faaet det, vil slippe med et let Regnskab, hvorimod den, der har faaet Bogen bag sin Ryg, vil fremkalde sin Undergang«. I den 69. Sure staar der endog, at det er godt at have Bogen i den højre og ikke i den venstre Haand. Kejthaandethed anses derfor ogsaa som en meget ubehagelig Ting. De fleste, der har Raad dertil, lægger da en Koran i Graven til deres Afdøde, og paa Beyernes Grave i Tunis var der desuden lagt et eller flere Eksemplarer af Koranen paa hver Kabr. Om den Afdøde under sit Ophold ved Graven mulig selv studerer Bogen og saaledes forbereder sig paa, hvad der skal komme paa Dommens Dag, har jeg ikke kunnet faa oplyst; derimod er den almindelige Tro, at den Afdøde hører efter, naar Koranen eller Sætninger af den oplæses ved Graven, eller naar man, som flere gør, læser den ind igennem et Hul i Graven til den Afdøde. I flere Oaser, f. Eks. i Tuggurt og Temacine, holdes der Gudstjeneste ude paa de store Begravelsespladser, for at de Døde ogsaa kan være med hertil.

At Muhammedanerne tager Sagen med at finde sit Legeme paa Dommens Dag bogstavelig, er ganske naturligt; thi i Koranens 75. Sure er der

just Tale om at bringe Benene sammen ved Opstandelsen, hvoraf maa komme Skrækken for, at Skelettet eller Dele deraf skal blive slæbt bort af vilde Dyr eller Hunde, hvilke sidste oftest er at træffe ved Gravene.

Naar en Muselmand tror, at han skal dø, foretager han om muligt selv sin Renselse eller Afvaskning. Er han paa Steder, hvor der ikke findes Vand, bruger han Sand eller Støv til at rense sig med. Begynder han at ralle, vender hans Hustru eller Ledsagere hans Ansigt mod Mekka, og der udraabes: »Allah, der er kun en Magt, nemlig Gud, vi tilhører Gud, og til ham maa vi vende tilbage. Gud have Barmhjærtighed med ham«. Kvinder og Børn raaber paa Faderen og hans Navn, og undertiden tilkaldes der Grædekoner, der priser ham, ofte i høje Toner, der slaas paa Tromme en Times Tid etc.

Her er Muhammedanerne i dette Punkt ligesom i flere andre, som vi senere skal se, i Strid med Muhammed. Han forbød nemlig Græden af disse autoriserede Grædekoner og forbød ligeledes at celebrere den Afdødes Dyder af Hensyn til, at de ham tilskrevne gode Egenskaber kunde blive til Genstand for Bebrejdelse mod ham, hvis det viste sig i det hinsides, at han virkelig ikke besad dem.

Begravelsen foregaar meget hurtig efter Døden; thi Muhammedanerne har en stor Aversion imod at huse en Død. Flere Steder forlades endog Huset, og der bygges et nyt paa et andet Sted, naar Ejeren er død derinde. Nomaden flytter sit Telt fra det Sted, hvorpaa Dødsfaldet er hændet. Dør en Person om Formiddagen, begravnes den om Eftermiddagen, og dør den om Eftermiddagen, begravnes Liget den følgende Dag, og om Natten læses ofte hele Tiden igennem op af Koranen. For at Døden ikke skal indtræde i selve Huset eller i Teltet, anbringes den Døende ofte udenfor paa nogle Tæpper. Baade hos Muhammedanerne i Nordafrika og i Centralasien er man bange for, at den Afdødes Aand ellers skal blive i Huset eller Teltet og betragte det som sit Opholdssted. Oftest bæres Liget straks efter, at Døden er indtraadt, paa en Baare til en nærliggende Moské eller et særligt Kapel paa Begravelsespladsen, hvor Ligvaskning og Iklædning af Gravklæderne foregaar. Baaren bæres paa fire Mænds Skuldre og ledsages af den Afdødes Slægt og Venner.

Før Gravlægningen foregaar en omhyggelig

Afvaskning af Liget. Dette lægges paa et særlig dertil indrettet lavt Bord eller Træplatform, der i den ene Ende har et udskaarit Hoved, hvorpaa Ligets Hoved anbringes. Til Vaskningen, der udføres af særlige Ligvaskere, Mænd og Kvinder til hver sit Køn, bruges helst Vand fra en hellig Kilde, en Kilde der ligger ved eller i en Helgen-grav. Herfra hentes Vandet i store Lerkrukker, og under Transporten af Vandet gøres der ofte Holdt og bedes. Blandt andre Steder saa jeg en Dag i Kef, at Vand til Ligvask hentedes langt nede fra Dalen, og under Transporten af det op paa de høje Bjergskrænter kastede Vandbærerne sig nu og da ned paa Jorden og bad deres højlydte Bønner, for at Vandet maatte vise sig heldbringende for den Afdøde.

Til Vaskningen anvendes Sæbe og vellugtende Urter, og Liget stænkes alt efter Evne med Kamfervand eller Rosenvand. Nogle binder Ligets Mund til, lukker dets Øjne, stopper Næse og Øren med Bomuld. De fleste lukker dog straks efter, at Døden er indtraadt, Øjne og Mund til paa den Afdøde; aabner de sig igen, betyder det, at den Døde vanskelig kan tage Afsked med denne Verden. Andre lader Munden staa aaben, for at Sjælen uhindret kan fare ud og ind heraf, og stopper Næse, Øren og især Anus til, for at Sjælen ikke skal slippe ud og ind den sidste Vej og blive forurenset. I Overensstemmelse med det sidstnævnte er den værste Dødsmaade for i hvert Fald en stor Del Muselmænd, den at blive hængt; thi da snøres Struben til, og Sjælen maa gaa ud den anden Vej.

Efter Vaskningen iføres Liget Gravklæderne, der i Reglen bestaar af flere Sæt, hvoraf det yderste dækker hele Legemet. Flere binder her ligesom i Centralasien den yderste Klædning sammen i en Tot over Hovedet, for at Englen, der leder den Døde over den knivskarpe Bro, som fører over Helvede til Paradiset, kan have noget at holde fast i. Denne Bro, es Schirat, som gaar over Helvede, er saa tynd som et Haar og skarpere end Æggen af et slebent Sværd; over den maa alle gaa, og Synderne dumper ned i Helvede. For at nu en skyldfri, men ikke svømmefri Muselmand, ikke skal komme i Fare for at styrte ned, lader man ofte en Tot Haar vokse langt paa Issen, hvori Muhammed efter nogles Mening griber fat for at hindre Nedstyrtningen, andre at det er en Engel, der besørger Ledelsen. De, der rager alt Haaret af, hjælper sig som foran anført. Ligklæderne har

mest hvid eller grøn Farve, den sidste spiller en stor Rolle i alt det religiøse hos Muselmændene og er en næsten hellig Farve. Dette kommer ganske simpelt af, at Koranen flere Steder taler om grønne Guldbrokadestæpper og grønne Silkekledninger smykket med Brokade, som Paradisbeboerne benytter sig af. Forøvrigt er Gravklæderne i Udstyr selvfølgelig afhængig af Familiens Evne. Velhavere lægges ofte i Musselin, Fløjl og Silke, medens den fattige nøjes med Bomuld. Efter hvad jeg kunde skønne, naar Ligene paa Baarer passerede mig i Nordafrika, var den almindelige Ligklædnings yderste Del som Regel af et gulligt Stof, men da jeg maatte tilfredsstille min Nysgerrighed, særlig paa dette Punkt, paa en meget varsom Maade, var det ikke ofte, jeg kunde faa Indblik i dette Forhold.

Før Gravlægningen afholdes i Moskéen en lille Højtidelighed. Moskéens Imam stiller sig paa venstre Side af Baaren, hvorpaa Liget er lagt, saaledes at Øjnene er rettet mod Mekka (kibleh). Imamen beder for den Døde, og en lavere Gejstlig ved Moskéen staaer ved Fodenden af Baaren og gentager Imamens Ord. Bag Imamen staaer Følget opstillet, først Mændene og derefter Kvinderne. I Procession bæres nu Liget til Graven, ofte af den Afdødes Slægt, og det lægges ned i Graven, som det er, uden Kiste paa Gravens Gulv. Legemet drejes noget til højre, og Hovedet holdes noget højere end den øvrige Del af Legemet. Det holdes i denne Stilling ved Hjælp af Sten eller Mursten, som anbringes under den ene Side af Liget og dets Hoved. Ligdragten løses, sker det ikke, gaar det ud over de Efterlevende, og den Afdøde æder selv Ligdragten itu. Herefter mures eller dækkes Graven til, og der anbringes en Forhøjning af en eller anden Art ovenpaa den.

Selve Graven opsættes med Brædder eller Mursten, baade paa Gulv, Sider og Loft; Loftet er ofte buet som en lav Hvælving, naar det opsættes med Mursten, ellers er det fladt, og hele Graven har Form af en stor Ligkiste. Den er gjort hul, for at den Afdøde kan have Plads at røre sig paa, og den skal være saa stor, at den Afdøde kan sidde opret og svare paa Spørgsmaal, der af Englene Munkar og Nakir rettes til ham. Nogle Steder er Gravene aabne i den ene Ende og da altid i Benenden, f. Eks. i Ægypten og Khiva. Derimod ikke i Algerien og Tunisien. Det var derfor her vanskeligt at faa selve Gravene at se indvendig, og det vilde

være en halsløs Gerning at aabne dem, hvad man aldeles ikke kan fortænke de Indfødte i — hvad mon vi vilde sige, hvis en Tunisier gav sig til at aabne Grave i Danmark. — Tilfældet kom mig dog til Hjælp et Par Steder, saaledes i Nærheden af Kairouan, hvor Vejen fra Vest fører ind imellem nogle Bakker fra Sletterne til de store Begravelsespladser.

Her var Bakkeskrænterne styrtet ned, saaledes at Enden af Gravene, der laa i flere Etager over hinanden, stak frem som en umaadelig Mængde Skuffer. Disse var alle opsat af Brædder og Planke og havde Form af lange rektangulære Kasser, der husede Skeletter i den før beskrevne Stilling. (Indholdet vil senere blive beskrevet.)

I Mellem- og Centralasien var det betydelig lettere at faa Indsigt i selve Gravene eller det egentlige Ligkammer end i Nordafrika. I de førstnævnte Egne var selve Ligkammeret oftest i Oaserne bygget op af Mursten over selve Jorden, og hvor det kneb med Pladsen ovenpaa hverandre. Gavlene i de spidsbuede Kabrer var ofte faldet ned, saa der var ubindret Indsigt til Skelettet og de Sager, der nedlagdes til den Afdøde.

I Algerien, Sahara og Tunisien var selve Ligkammeret altid nede i Jorden, og Bjælke- og Jordlaget samt Kabren (Overliggeren) dækkede de legemlige Rester vel imod profane Blikke og Indiskretioner.

Efterat Liget er lagt i Graven, forsynes det af dem, der har Evne dertil, med et Eksempel af Koranen samt andre Ting, som vi senere skal omtale. Herefter bruges det i Nordafrika nogle Steder at lade en Gejstlig instruere den Døde om, hvad han skal svare, naar de to Engle kommer til ham og udspørger ham om hans Religion, hvorpaa Graven dækkes til og forsynes med Overligger, eftersom Religionen, Skik, Brug og Evne fordrer eller tillader.

Den almindelige Regel i det franske Nordafrika er, at Gravene over de almindelige Døde dækkes med en rektangulær Cement- eller Gips-Overligger, der forsynes med forskellige Atributer, medens der over hellige Mænd, de saakaldte Marabuter, bygges et Gravkammer over Graven. Selve Gravkammeret kaldes Kobba eller Kubba, det arabiske Ord for Kuppel. I almindelig Tale, ogsaa blandt de Indfødte, kaldes selve Gravkammeret med Indhold for Marabut. Disse Marabutgrave ser man trindt om i Bjærgene, paa Sletterne og i Ørkenen for ikke

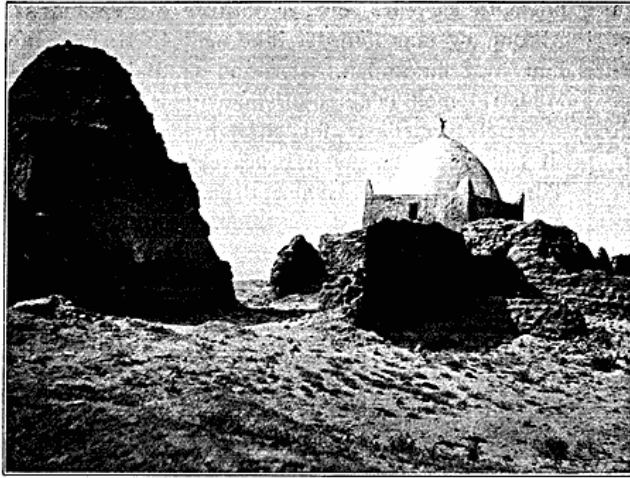
at tale om Oaserne. De er byggede ganske i samme Form som deres Kolleger i Mellem- og Centralasien, en tærningeformet Underbygning, kronet af en Kuppel, kun er Kuplen fladere end i Mellem- og Centralasien.

Marabutgravene eller Mausoléeerne svarer ganske til den saakaldte Øvliā eller Aulia i Mellem- og Centralasien (Aulia kommer af Aulat = Efterkommer, d. v. s. Efterkommer af Profeten), men her er Ordet Kobba gaaet over til kun at betyde en glasseret Lertop paa Kabren eller i Toppen af Kuplen, og denne Kobba er en særlig Udmærkelse ligesom den hvide og sorte Yakoksehale og Helgenflaget Alam (Se Afh. i Geogr. Tidsskr. Bd. 17 S. 110 og 146.), medens Gravkammeret benævnes Gumbas eller Gjymbas.

Marabutgravene holdes overalt i Ære, de vedligeholdes og vogtes ligesom forøvrigt ogsaa almindelige Grave og er forøvrigt en Pynt i Landskabet, hvor deres skinnende hvide Kalkfarve stikker grelt af mod Vegetation og Jordbund.

Marabut eller Mrabutt, som de Indfødte udtaler Ordet, kaldes den Klasse af Mænd blandt Islamitterne i Nordafrika, der har viet deres Liv til Religionen. Ordet betyder knyttet til eller forbundet med, d. v. s. med Gud, og i Tidens Løb er Marabut blevet en Titel for de Mænd, der vier deres Liv til religiøse Betragtninger. Denne Titel gaar i Arv fra Slægt til Slægt, saaledes at Marabuterne er bleven en Slags religiøs Adel, der udgør et selvstændigt Element i det muhammedanske Samfund i Afrika, ganske i Modstrid med den sociale Lighed, der ellers er og skal være imellem Muselmændene. De var tidligere fri for at gøre Krigstjeneste, og de har ofte deres egne Landsbyer eller Kolonier, der kaldes Zauīa. En saadan Zauīa grupperer sig oftest om en Helgengrav, en Kobba, hvis Hellighed gør Stedet og Marabuterne mere eller mindre berømte. Zauīa'en har i Reglen en Moské og en Skole, samt en Bygning, hvori rejssende Pilgrimme modtages. De fattige faar her gratis Ophold, men de besiddende maa saa give saa meget desto mere til Marabuterne, der ved deres Paagaenhed er en Plage for Befolkningen, som er afhængig af dem, idet al Undervisning er i Marabuternes Hænder.

Marabuterne nyder mange Steder især i Kabylien stor Respekt, og at være under en Marabuts Beskyttelse er ingen daarlig Tilflugt. Selvfølgelig har Marabut-Institutionen lidt ved Fransk-

Marabutgrave imellem Tuggurt og Temacine.

mændenes Ankomst, men den har dog stadig forstaaet at bevare en betydelig Indflydelse og omspinder hele det muhammedanske Samfund med et Frimureri, der er meget vanskeligt at trænge ind i. Den har sine egne Kalifer, Scheiker og Mokkaðemer, der aandeligt regerer Samfundene og virker for Islams Udbredelse.

Marabuterne begraves ofte i Moskæerne, hvor deres Grave udstyres med særlig Pragt, eller de lægges i en særlig Tilbygning, et Gravkammer til Moskéen. Ligesom Tilfældet er med Aulia'er og Mazarer i Mellem- og Centralasien, spiller Marabutgravene samme Rolle som de katolske Helgeners, med andre Ord, der foregaar indenfor Muhammedanismen en udstrakt Helgendyrkelse, som oprindeligt er ganske i Strid med Islams Anskuelse. I den 82. Sure i Koranen staar: »Paa Dommens Dag, naar Havene løslades og Gravene omvælted, da kan en Sjæl ikke gøre noget for en anden, paa den Dag har Gud alene Herredømmet«. Da kan altsaa hverken Marabuter eller andre Hellige, i hvis Nærhed de Døde hviler, hjælpe.

Dette kunde jo nu imidlertid forstaaes saaledes, at Helgenerne kan hjælpe før Dommens Dag ved at gaa i Forbøn for andre og da særlig for de Døde, der hviler i Nærheden af Marabutgravene, og dette er ogsaa den almindelige Tro. Derfor sørger enhver, der kan, ogsaa for at faa sine Kære begravede i Nærheden af en Marabut; her kan Sjælene forhandle med hinanden om det kommende, naar de enten lejlighedsvis eller stadig opholder sig i eller ved Gravene. Hvis der ikke alle-

rede paa en Begravelsesplads er en Marabut eller Kobba, da sørger Stedets Beboere for snarest muligt at faa sig en anbragt der, der kan tage sig af de Døde.

Gud har vel forud bestemt, hvem der skal i Helvede og hvem i Paradiset, men dette er ikke saaledes lige til at forstaa, hvis man dermed mener, som vi i Reglen gør i Evropa, at Muselmændenes blinde Tro paa Skæbnen er saa fast, at der intet kan gøres for at afvende den. Tværtimod. Ganske ligesom Katolikerne og forøvrigt ogsaa andre Kristne tror Muselmændene paa, at Almisse, gode Gærninger, Faste og Forbøn etc. hjælper for det næste Liv. Skæbnen, ja det er Skæbnen i dette Liv, men i den almindelige Folketro ikke i det næste, der kan gøres meget, inden den bliver besejlet, saa i den Henseende er Islams

Børn ikke meget forskellige fra de Kristne. Muselmændene lægger alt i denne Verden i Allahs Haand, og i den Henseende er de kommet til at gaa ligesaa langt til den ene Yderlighed som Kristenheden, hvis man dermed mener den saakaldte evropæiske Civilisation, er gaaet til den anden.

Muselmændene lægger alt paa Allah og lader Vej og Sti henligge som Allah vil, medens den civiliserede Kristenhed hjælper Allah i alle mulige Retninger, i hvad der angaar det materielle, hvorved dette er kommet til at spille en altfor stor Rolle. Muselmændene lægger alt i Allah's Haand for dette Livs Vedkommende og sørger for det næste, de Kristne lægger det næste Liv i Guds Haand og sørger ganske umaadeligt for dette. Saaledes er Forholdet, naar man stiller Kristenfolket op mod Islams Folk uden at rose den ene paa den andens Bekostning.

Hvad Indretningen af selve Graven og dens Overbygning angaar, da har Muhammedanerne haft Forbilleder nok, som de dels direkte har benyttet, dels formet lidt om paa, eftersom det kunde passe med Islam. Det har vist sig, at det ingenlunde er nogen let Sag at bryde med Traditionen, hvilket Muhammed vilde, i hvert Fald for ikke-Araberes Vedkommende, om hvilke vi ved meget lidt fra den før islamiske Periode, idet han forlangte, at Gravene skulde være lave og simple og kun byggede af raa Mursten. Endvidere forbød han Indridsning af Guds Navn eller Ord af Koranen paa Graven. Det hele skulde være saa simpelt som muligt. Dette overholdes imidlertid kun faa Steder,

nemlig i Arabien og paa Steder udenfor Arabien kun der, hvor et større arabisk Samfund har slaæet Bo, f. Eks. i Tunisien i Kairouan og hos Beduiner-Nomaderne. Oprindeligt lagde Beduinerne kun en Hob Sten over den af Sten og maaske med lidt Mørtel primitivt opsatte Grav, for at hindre vilde Dyr og Hunde i at opgrave Ligene, og denne Skik har holdt sig i Arabien og delvis hos de nogenlunde ublandede Araber-Nomader i Nordafrika, dog i Stedet for at hobe Stenene op i Bunke, lægger man dem ordnet ved Siden af hverandre, saa de danner et lille rektangulært Stengulv over Graven. Men ellers har iøvrigt Gravlægning og Gravskikke været paavirket af Skikkene paa de Steder, hvor Islam trængte ind. Der er ingen Tvivl om, at de babyloniske, assyriske og ægyptiske Gravkamre og Grave, ligesom den Tro eller Overtro, der knyttede sig til Gravene, gaar igen i de islamiske Mausoléer, Sanktuarier og Grave. Ligesom Islam har laant adskilligt til sin Religion hos Israelitterne, saaledes har den ogsaa i Henseende til Gravene brugt disses Forbilleder og efterlignet deres Gravkamre og Klippegrave. Mange Steder i det islamiske Asien er især Gravskikkene paavirket af den zoroastriske Lære. Under denne, som den fandtes i Skikkelse af en Forvanskning af den oprindelige Avestalære, under Achæmeniderne, Parthernes og Sassanidernes Dynastier, udsattes Ligene for vilde Dyr paa Høje i øde Egne, og Skelettet, som absolut maatte blive uskadt tilbage, hvorfor man belæssede det døde Legeme med Sten, at Ulve og Hunde ikke skulde bortslæbe Knoglerne, begravdes senere i en Grav. Under Parthernes Dynasti brændtes imidlertid Ligene paa Trods af Avestareligionen. Mange islamiske Helgengrave har en paafaldende Lighed med romerske Sarkofager eller med den bekendte Darius-Grav i Persien, og saaledes vil vi ved Gennemgangen af de islamiske Gravskikke finde et og andet, der stammer fra Jøder, Babyloniere, Assyrere, Partherne, Romere og Grækere, eller rettere finde, at næsten intet af det islamiske er nyt under Solen, men laant fra Fortiden.

Ligesom de babyloniske Tanker om Død og Helvede falder overraskende sammen med de israelitiske Folkeforestillinger, saaledes vil vi finde en god Del af disse gaaende igen i Islam.

Døden betragtes som en uundgaaelig Ende paa al menneskelig Herlighed, hvorfor alle ønsker sig et langt Liv, man ønsker Efterkommere, der kan fortsætte, og det er slemt, at ens Sæd bliver

ødelagt; saaledes ønsker enhver Muselmand sig Afkom, og faar han det ikke med én Hustru, maa han søge en anden. Derimod er Babylonierne i Modstrid med Islam i førstnævnte Henseende.

Det frygteligste for en Babylonier var at faa sit Lig henkastet uden Begravelse, det samme er Tilfældet med Muselmændene. Babyloniere og Assyrer begravde deres Døde. Ligbrænding var, bortset fra Nødstilfælde, en Skændsel ligesom hos Hebræerne. Kongerne fik pragtfulde Tempelgrave, hele Palæer at hvile i. I det demokratiske Islam har Helgenerne i Henseende til Mausoléer faaet Kongernes Prærogativ.

Guderne bestemmer hos Babylonierne Menneskets Skæbne i Skæbnekammeret, d. v. s. Døden. Dødsdagen kaldes derfor Skæbnens Dag ligesom i flere islamiske Samfund.

Det gjaldt hos Babylonierne for en frygtelig Ulykke, hvis man ikke fik en højtidelig Begravelse, og det værste, der kunde hænde, var at faa Gravene forstyrrede og Knoglerne spredte. Ganske det samme hos Muselmændene, der i saa Tilfælde forhindres i at opstaa paa Domuens Dag.

Ved Sørgeceremonien hos Babylonierne optraadte baade Klagemænd og Klage- eller Grædekoner, Fløjtespillere etc., ligesom Slægtninge af den Afdøde sønderrev deres Klæder, ofrede Røgelse, Dyr etc., som jo ogsaa Israelitterne gør. Det samme finder vi hos Muselmændene, dog ikke alle Steder. F. Eks. er det sjældent i Mellem- og Centralasien, at der anvendes Grædekoner, denne Del af Ceremonien besørages af Familiens Kvinder. Derimod er det en almindelig Skik baade i Centralasien og i Nordafrika, at der slagtes Dyr ved Graven eller i Nærheden, og Kødet uddeles til de fattige. At besmøre Graven eller Gravstenene med Blod af det ofrede Dyr, saaledes som Araberne bruger det, kendes ikke, saavidt jeg har kunnet erfare, i Nordafrika og aldeles ikke i Mellem- og Centralasien. Derimod er det baade hos Nomader i Mellem- og Centralasien og deres Kolleger i fransk Nordafrika almindeligt, at de trækker Faar og Geder ud paa Gravene og malter dem over Graven, hvorved den Dødes Aand læskes.

At medgive den Døde Drikkekar, Spiseredskaber, Fade med Mad og Drikke og da især Vand til den Dødes Maner var en meget vigtig Ting hos Babylonierne, hvorfor ofte særlige Vandledninger førte ind til Begravelsespladserne, hvilke ellers ved Dræning holdtes tørre.

Ligeledes spiller Vandet en overordentlig Rolle hos Muhammedanerne baade i Liv og Død. Hvor der ikke er Vand, kan ingen leve i Islams tørre Egne, og heller ingen kan i Dødsstunden eller efter Døden undvære Vand.

Naar en Arabers Dødskamp begynder, hælder man Vand draabevis i Munden paa ham, saa Sjælen lettere kan komme ud; thi den forlader Legemet igennem Hals og Næse, og kommer der ikke Vand i Munden, er det svært for Sjælen at komme ud. Det foraarsager nemlig ofte store Smerter, hvorfor en almindelig Forbødelse er, at man ønsker sin Fjende, at han maa dø paa et Sted, hvor der ikke er Vand. Hos dem, der tror, at en Engel i Dødsstunden river Sjælen ud af Legemet, gaar dette ogsaa lettere for sig, naar Vandet kommer til; thi i enkelte Tilfælde river Englen Sjælen brutalt ud af Legemet, medens den i andre trækker den ganske blidt ud.

I den 75. Sure staar: »Naar Sjælen er naaet til Struben, og de Omkringstaaende spørger, hvem bringer en Trylledrik« . . . ?

Sjældent undlader man i Algerien og Tunisien at sørge for Vand til de Døde, som vi senere skal se, og samme Skik finder vi almindeligvis brugt i Mellem- og Centralasien, dog negligeres den ofte i de sidstnævnte Egne.

Egentlig Ahnekultus fandtes vistnok ikke hos Babylonierne. Ved Underverdenen eller Dødsverdenen forstod man egentlig selve Graven, og denne Tro er for en Del gaaet med i Islam, hvor de Dødes Aander i hvert Fald en Tid eller til Tider menes at opholde sig ved Gravene.

Ligesom der i Islam tales om de Døde i Skikkelse af Fugle, saaledes finder vi ogsaa hos Babylonierne Udtryk for, at de Døde optraadte som Fugle eller med Fugle-Udstyr.

Babylonierne troede utvivlsomt ogsaa paa en personlig Udødelighed; kun synes deres Liv efter Døden at have mindre Tillokkelse, og egentlig Forskel paa Skæbne efter Døden finder man ikke hos dem i Modsætning til Islamitterne, hvor Paradiset med alle dets sandselige Herligheder vinker, og Helvede truer.

I den efterfølgende detaillerede Oversigt over Grave i Algerien, Sahara og Tunisien vil vi se, hvorledes Religionen og Traditionen følges eller negligeres, og hvorledes gamle Skikke fra Tusinder af Aar tilbage endnu spores som Arv fra Babylon, Assyrien, Iran, Israel til Islam. Foruden

de anførte har jeg i forskellige Byer og Oaser undersøgt betydelig flere Grave, men da Udstyrelsen er den samme som de i det følgende anførte Eksempler, vil det være overflødigt at komme nærmere ind paa flere.

Oasen *Tuggurt*. Tuggurt er en ret betydelig Oase, som ligger paa Ruten fra Biskra mod Syd umiddelbart ved Vestsiden af den store Flyvesandsørken El Erg. Fra Tuggurt fører en Rute igennem Ørkenen over el Oued (Suf) til Tunisien. I Oasen, der har betydelige Palmelunde, ligger foruden selve Byen Tuggurt flere mindre Byer. Baade Tuggurt og den sydfor liggende Temacine har været og er endnu religiøse Centre i Sahara. Begge har store Zauia'r, og især i Temacine spiller den saakaldte store Marabut, som bor i et udstrakt Palads, en fremtrædende Rolle blandt Muhammedanerne. Baade han og selve Marabut-Institutionen er meget rige. Tuggurt og Temacine er gamle Byer, der er prægede af den arabiske Kultur. Indbyggerne er en Blanding af Berbere og Negere. Begge Oaser har et stort Antal Marabutgrave og udstrakte Begravelsespladser, som ligger ude i det udyrkede, ørkenagtige Omland.

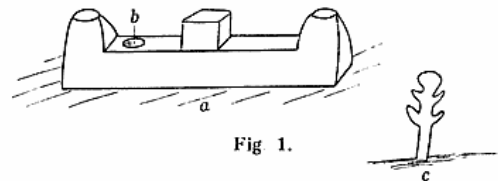

Fig 1.

Fig 1 er et Eksemplar paa en Grav over almindelige Dødelige, saaledes som de findes paa de store Fællesgravpladser i Udkanten af Tuggurt. *a.* er Overliggøren over selve Graven, den kaldes Kabr, er udført af Cement eller Gips. Ligesom i Central- og Mellemasien er det Skik, at denne Kabr kun naar fra Hovedenden af selve Graven til Ligets Knæ, men det overholdes ikke altid i Nordafrika. I Tuggurt og Temacine saa jeg dog ikke en Kabr, der var ud over den normerede Længde. I Mellem- og Centralasien var det almindelig Brug, at Dybden af en Mandsgrav skulde gaa en voksen Mand til Bæltstedet, Dybden af en Kvindes til Halsen. Det gøres saaledes, for at Manden paa Dommens Dag hurtigere kan opstaa end Kvinden. Med Kvindens Skæbne i det Hinsides beskæftiger Islam sig ellers ikke, dog da der i Paradiset loves den Salige bl. a. 72

Paradis-Kvinder, foruden de Kvinder han i levende Live har haft, hvis han vel at mærke ønsker dem, maa Kvindens Skæbne vel antages at være analog med Mandens. Denne Skik har jeg ikke konstateret paa noget Sted i de her omtalte Egne. Paa den smalle, plankeformede Kabr vil vi se tre op-højede Figurer, en for hver Ende og en paa Midten. Den almindelige Skik er, at der findes to tærningformede eller afrundede Figurer paa en Kvindes Kabr eller ogsaa to Sten, og Ophøjninger eller Sten skal egentlig ligge over Kvindens Bryst. Paa en Mands Kabr findes kun en Ophøjning ved Hovedenden af Graven, en Søjle udhugget i Turbanform foroven, der kan være af Marmor eller Gips og ofte saa raat gjort, at Turbanen kun betegnes ved en Afrunding foroven, eller en veritabel Turban anbragt paa en kort Stok eller slet ingen Tilsætninger til Kabren. Turbanen er jo som bekendt Symbolet paa Muhammedanernes Ligklæde. Da imidlertid adskillige Muselmænd bærer Fez, træder denne ved Gravene ofte i Turbanens Sted.

Ophøjningerne paa Kvindegravene er en Modernisering eller Symbolisering af Stenene, der i Arabien og i den gamle Orient lagdes og lægges paa Gravene for at beskytte dem mod vilde Dyrs og Hundes Efterstræbelser. Her fik jeg paa flere Steder den Forklaring, at de laa paa Kabren for at man kunde se, at det var en Kvindegrav, eller at de laa der, for at Kvinden kunde kaste dem efter Satan eller de talrige Aander, Djinner og Dew'er, som sværmer om paa Grave i Ørkener og ubeboet Terræn og især efterstræber Kvinderne. Disse Djinner og Dew'er, der spiller en Rolle som Nisser og Trolde, er overalt i Virksomhed hos alle Muhammedanere. De omtales i Koranen og er væsentlig de samme som Ægyptens og Babyloniernes Dæmoner og Zoroasterreligionens Aander, der haade optræder i Mands- og Kvindeskikkelse.

Antallet af Ophøjninger paa Kabren overholdes imidlertid ikke altid. Undertiden sættes der flere paa som ekstra Prydelse. Nogle gav mig den Underretning, at hvis der baade var Turbanstøtte og andre Ophøjninger paa Kabren, betød det, at der baade laa en Mand og en Kvinde under Kabren, undertiden Mand, Hustru og Barn. Dette passer i nogle Tilfælde, i andre ikke. Enkelte Steder er disse Ophøjninger en ekstra Prydelse paa Graven.

I b er anbragt, nedmuret i Cement, en Lerkrukke, hvori hældes Vand til den Afdødes Aand. Undertiden lægges heri ogsaa Korn eller anden

Føde, og naar Fuglene kommer og spiser det udlagte, betragtes det som et godt Varsel, idet den Afdøde da i Fugleskikkelse kommer fra Paradiset for nu og da at besøge sit jordiske Hvilested.

Den største Del af Gravene paa den her omhandlede Gravplads var kun dækkede med en Sanddyng, for hvis Hoved- og Fodende stod en udskaaen Palmepind som vist i c. Denne skal forestille en Stok med Turban paa. Paa alle Gravene var nedsat en Skaal, Krukke eller Potte til Vand og Fødemidler, og rundt om paa Gravene saas henlagt Spiseredskaber: gamle Kander, Krukker, Træskeer, undertiden en Tobakspibe, skønt Tobaksrygning egentlig ikke er tilladt i Islam. Denne Ofring af Mad og Spiseredskaber er ganske i Overensstemmelse med de babyloniske Skikke, hvor saadanne Ting nedlagdes til Brug for den Afdødes Maner, og ligeledes med de gamle ægyptiske. Det er iøvrigt gaaet med Muselmændene ligesom med Ægypterne og Babylonierne, der til en Begyndelse nedlagde virkelig gode Ting som Gaver i Gravene, men da dette i Længden blev for kostbart, erstattedes Gaverne med billedlige, billigere Sager. De Ofre, Muselmændene udlægger paa Gravene, bestaar af lutter kasserede Ting. Denne Udlægning af de her anførte Ofre paa Gravene, som er saa almindelig i fransk Nordafrika, er udover Korn og Vand ikke almindelig i Mellem- og Centralasien. Dog observeres det ofte i Egnene langs Amu Darjas Bredder og i de beboede Pamirdale. En Skik, der er meget udbredt i Sahara-Oaserne saavel som i det øvrige franske Nordafrika, er at pryde Gravene med Blomster, plante Roser eller udsætte Potteplanter paa dem. Dette er muligvis en Efterligning af de kristne Skikke, men kan forøvrigt ogsaa staa i Forbindelse med Muhammedanernes Kærlighed til Blomster i Almindelighed.

Tuggurt. I den saakaldte store Moské, der er opført i samme Stil som de øvrige, man træffer i Nordafrika, et Komplex af Kuppelbygninger, hvis Tag hviler paa tykke, firkantede med Kapitæler forsynede, arkitektonisk smukke Mursøjler, laa i et Hjørne af den store med Maalter dækkede Bedehal to smaa Kabrer i den spidsbuede eller spidstagede Form, der er saa almindelig i Mellem- og Centralasien, men sjældne i det franske Nordafrika. De var kun 1 Meter lange og 4 ctm. høje og begge beklædte overalt med glasserede Tegl, sammensat af smaa Kvadrater. Fig. 2.

Fig. 2.

Fajance Industri har ligesom i den øvrige Orient ogsaa blomstret her i Nordafrika. Særlig Tunisien var den saakaldte Nabeul-Fajance (Byen Nabeul) berømt for sine smukke Mønstre, prægtige Glassur og Farver. Den søges nu atter genoplivet af Franskændene, hvis Fabrik i Nabeul, der betjenes af indfødte Arbejdere og Haandværkere, er en Seværdighed i Tunisien.

De to Kabrer dækker efter Sigende Ligene af 2 Kaïder, der paa Grund af deres Fromhed har faaet Lov til at hvile i Moskéen.

Tuggurt. I den sydlige og østlige Udkant af Oasen Tuggurt ligger en betydelig Mængde Marabutgrave, hvis Mausoléer alle er byggede i den over hele den muhammedanske Verden kendte Stil, en tærningformet Underbygning kronet af en Kuppel. En lille, lav Dør fører ind i Gravkammeret, og i Modsætning til lignende Helgengrave i Mellem- og Centralasien var de som Regel forsynede med Glughuller eller Gitterruder paa alle fire Sider. I Mellem- og Centralasien var Reglen, at der kun fandtes et Glughul, som vendte mod Mekka, og hvorigennem den Afdøde kunde slippe ud paa Dommens Dag, eller naar det ellers passede Aanden at gaa ud og ind af Graven.

Kobbaerne er ofte her prydet med en Halvmaane af Metal, en Prydelse der stammer fra det tyrkiske Herredømme, og som man aldrig ser i Mellem- og Centralasien.

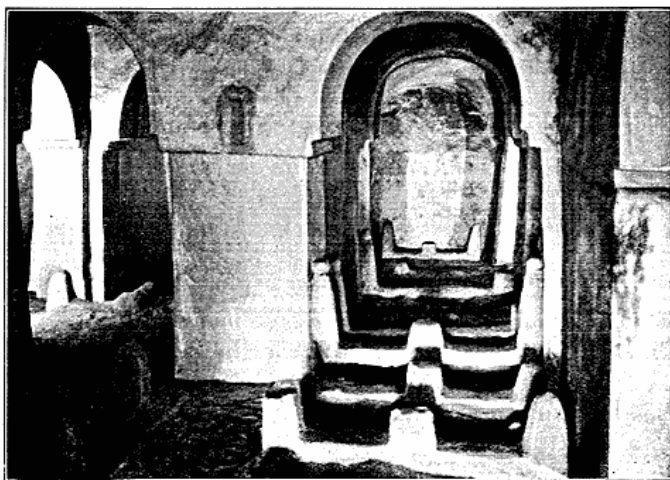

Fig. 3.

En stor Del af Marabutgravene grupperer sig her om de saakaldte Kongegrave, Fig. 3, som de Indfødte kalder Marabut Mechtelt Djilelba. Mausoleet skal være bygget til Minde om eller over en Konge i Tuggurt, som Araberne afsatte ved deres Ankomst hertil i sin Tid. Hans Navn var Scheik Selmen. Gravkammeret, der er overordentlig solidt bygget, udstrakt, men lavt, er delvis begravet i Sandet og minder meget om en Krypt. Ved at grave Sandet bort fra de store, rundbuede Sidevinduer lykkedes det mig at faa Dagslyset til at skinne ind, saaledes at jeg kunde fotografere.

Som vi ser, ligger den ene Grav ved Siden af den anden, alle forsynede med Turbanstøtter paa

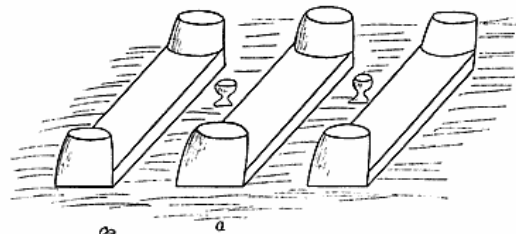
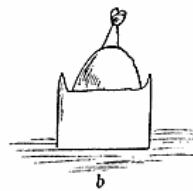

Fig. 4.

begge Ender af Kabren og underliden forsynede med en tærningformet Figur midt paa Kabren. Alle Kabrerne var saa godt som ens, saa det var umuligt at konstatere den egentlige Helgengrav. De mange Grave, som findes herinde, er anlagt her, for at de Afdøde kan nyde godt af Helgenens Nærværelse. Ligene var alle anbragt saaledes, at Øjnene var rettede mod Mekka, og rundt om paa Kabrerne laa spredt Krukker og Potteskaar, der har været brugt til Optagelse af Vand og Fødemidler.

Tuggurt. Ved Siden af Marabut Mechtelt Djilelba ligger Marabut Sidi Nesralah, Fig. 4. Paa Kuplens Top er anbragt paa nogle Træpinde en lille grønglasseret Lerpotte, Fig. b., til Optagelse af Regnvand til den Afdøde. Paa Festsdage tændes ogsaa Røgelse i Lerpotten. Inde under selve Kuplen ligger 4 Kabrer af Form som Fig. a. med symboliserede Turbanstøtter for begge Ender af Kabrerne, og imellem Kabrerne stod smaa Champagneglasformede sorte eller gule Lerbægere, der an-

vendes til Røgelse. Skikken at afbrænde Røgelse, der jo er ældgammel i Orienten, bruges meget sjældent i Mellem- og Centralasien, men saa godt som overalt i Nordafrika, hvor vi finder de her aftegnede smaa Røgelsekar opsat i Mængde ved Gravene. Rester af Kul i Røgelse-Karrene tydede paa, at de ofte var i Brug.

Tuggurt. I en Kuppelbygning af den sædvanlige Form laa i et lille Siderum, der aabenbart har

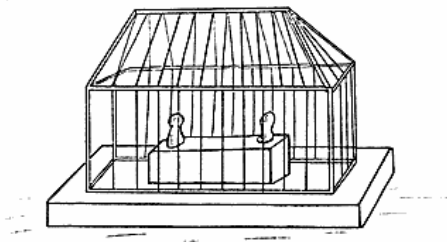
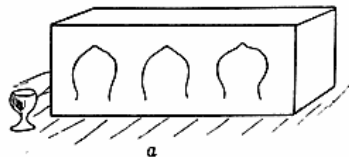

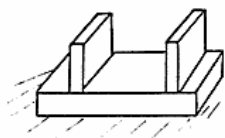
Fig. 5.

været det oprindelige Gravkammer, Marabut Sidi Hadsch Haddjus, Fig. 5. Over Graven er anbragt en større Overligger af Cement og ovenpaa denne igen den før omtalte Kabr med 2 Turbanstøtter. Kabren er beskyttet af et husformet Tremmebur, en almindelig Prydelse eller Beskyttelse paa Marabutgrave i Nordafrika.

Ikke langt fra den førnævnte Marabut ligger Marabut Sidi Mohammed ben Yachija, Fig. 6. Ind-

a

b

Fig. 6.

gangen til Gravkammeret er kun halv Mandshøjde, det er delt i to Rum. I det ene Rum stod Kabren *a*, over Helgenens Grav, den er udført i Træ med mauriske Buefelter, malet grøn og rød og dækket foroven med grønne Tæpper. Omkring Kabren stod opstillet gule, røde og grønne Faner, og paa Gulvet ved Siden af et Røgelsekar med Røgelse og

Trækul i. Ved Siden af Kabren *a*, ligger en lille Gipskab *b*., som efter Udstyrelsen at dømme skulde tilhøre en Kvinde. Som vi ser, er der ikke paa nogen af disse Kabrer Beholdere til Vand eller Føde, men disse kan ogsaa ligesaa godt anbringes et andet Sted i Graven. At dette bliver gjort, fik jeg Bevis for, idet der i Vinduesfordybningerne laa flere af de saakaldte Grædekrukker, Krukker med spids Fod, saa de let kan stikkes ned i Sandet. I disse hældes der Vand, hvorefter de anbringes i Gulvets Sand ved Kabren. Tidligere troede man, at Ligfølget i disse Krukker opsamlede de Grædendes Taarer, hvorefter Krukkerne stilledes paa Gravene. Dette har imidlertid intet Steds paa mine Ruter imellem Muhammedanerne kunnet konstateres. Krukker af den Art i større og mindre Format med spids Bund er et almindeligt Husedskab overalt i de islamiske Egne, hvor Jorden er sandet.

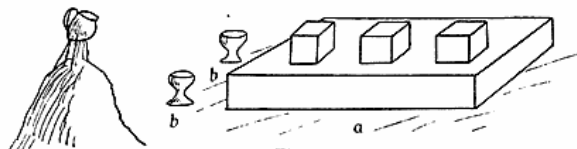

Fig. 7.

I det yderste Rum i Marabut Sidi ben Yachija ligger Kabr *a*, Fig. 7, en Cementoverligger med tre Ophøjninger. Ved Siden af Kabren stod opstillet 2 Røgelsekar *b*. Heller ikke paa denne Kabr var der anbragt nogen Vandbeholder, men paa Toppen af Kuplen var stillet en grøn Lerkrukke til Opsamling af Regnvand. Rundt om i Gravkammeret var spredt Pjaller af Klædningsstykker, der angiver, at Muselmændene her som andre Steder tror, at Helgenen ved sin Forbøn og Kraft kan befri dem for Sygdomme. I den Anledning river de en Pjalt af deres Klædning, berører dermed det syge Sted paa Legemet og anbringer Pjalten hos Marabut. Disse Pjaller gør den Rejsende vel i at undgaa Berøring med.

Tebesbest, By tæt ved Tuggurt. Væsentligst beboet af Negere. I et Marabut-Mausoleum, Fig. 8, kaldet Sidi Amor ben Tatti findes Kabren *a* med Turbanstøtte paa den ene Ende og en veritabel Turban ophængt paa en Stok paa den anden. I Kuplen er der, som det mange Steder er Skik, ophængt en lille Kurv af Palmeribber til Optagelse af Vand og Føde. Som bekendt finder Palmeribbekurve en udstrakt Anvendelse i Oaserne. De flet-

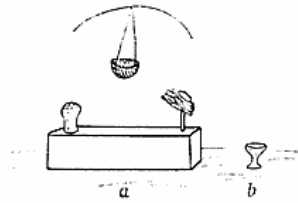

Fig. 8.

tes saa tæl, at de med Lethed holder Vand. Ved Kabren var anbragt et Røgelsekar.

Temacine. I den særlig i arkitektonisk Henseende interessante gamle Araberby Temacine c. 22 Km Syd for Tuggurt ligger den smukke store Moskée, Sidi el Hadji Ali, som er en Seværdighed af Rang. Selve Moskéen er prydet med prægtige Gipsgitterhvalvninger, og i en Tilbygning til den eller Sidebygning, der rimeligvis er den oprinde-

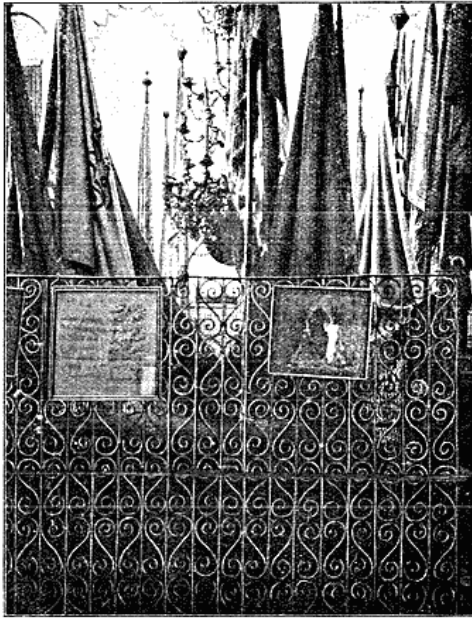

Fig. 9.

lige, ligger den pragtfulde Marabutgrav over Helgenen af samme Navn som Moskéen. Kabren, Fig. 9, er af Træ med rigelig Udskæring og Forgyldning og prydet med guldbroderede grønne Silke- og Fløjelstæpper, det ene ovenpaa det andet — Tæpper, der skænkes af Velhavere til Marabuten. Den er omgivet med et højt Jærngitter, som er overhængt med Faner, især grønne, paa Spydstænger. Selve Rummet er med sin Gipsgitterkuppel, hvorigennem Lyset trænger sparsomt ind igennem farvede Glas, vidunderlig smukt og højtideligt. Vægge og Gulv er belagte med gammel tunisisk Fajance, hvorover atter vævede Tæp-

per. S. H. A. døde 1260, og Bygningen opførtes i 1284. Den er et meget søgt og berømt Valfartssted i Sahara.

Paa Gulvet omkring den store Kabr laa flere mindre, delvis som de før omtalte med Turbanstøtter, og dels, hvad der er sjældnere her, Kabrer af Form som Fig. 10, som angiver, at Mænd er begravede derunder. Denne Form af Kabr er meget almindelig i Pamirdalene, enkelte Steder i Persien og Bokhara. Som et Kuriosum skal anføres, at der i den store Moskée S. M. H. A.'s Forstue var anbragt en M'Hefa, Fig. 11, en Bærestol for Kvinder paa Rejse. Den kan ophænges imellem to Lastdyr. Nogle meddelte, at den nuværende Marabut i Temacine lod sig bære i den til Moskéen. Muligen bruges den dog til Ligtransport.

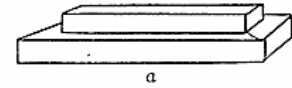

Fig. 10.

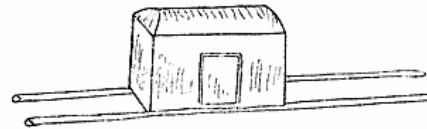

Fig. 11.

Imellem Temacine og Temmallath ligger Marabut Sidi Abdel Khader. Fig. 12. Mausoléet *a* er bygget som de almindelige Marabut-Mausoléer, men inde i Gravkammeret findes Kabren *b*, der er bygget i Etager, en Form, som sjældnere findes i de her omhandlede Egne, derimod findes den hyppigt i Bjærgbokhara og Persien og er uden Tvivl oprindelig en Form, der er indført fra Iran. Den lille Gipsfigur paa Hovedenden af Kabren antyder, at en Mand, nemlig Marabuten S. A. K., hviler herunder.

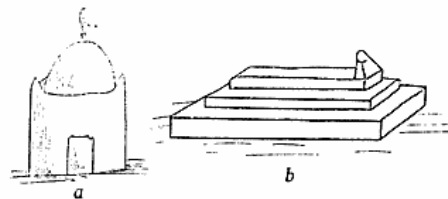

Fig. 12.

I Gravkammeret var opstillet flere af de før omtalte gule og sorte Ler-Røgelsekar og desuden nogle Lerlamper omtrent af samme Form som de gamle romerske, der tændes paa Højtider.

Lys og Lamper, der anvendes saa meget paa

Gravene i Mellem- og Centralasien, ja saa meget, at en Helgengrav ikke kan tænkes uden disse, bruges ogsaa nu og da her i Nordafrika, men ikke meget, uagtet Lyset saavel i Islam som i andre Religioner spiller en stor Rolle. Lyset er i det Godes Tjeneste, som Mørket i det Ondes. Lyset bortjager onde Aander, og f. Eks. maa man ikke gaa ind til en Syg om Natten uden Lys, ellers kunde en ond Aand slippe ind. Naar man har Lys med sig, flygter Djinner og Dew'er, der skyer Lyset. I Mellem- og Centralasien findes altid i Helgengravkamre, og ogsaa ofte paa de øvrige Grave, den saakaldte Tschiraakkhanah (Lystaarn eller Lyshus), et lille taarnformet Lysalter, noget der stammer fra Avestatiden, hvilket naturligt kommer af, at Zoroasterreligionen i disse Egne havde sin faste Arne og afløstes af Islam.

El Oued (Suf). I Oasen el Oued, som jeg besøgte i Aaret 1912, er Gravene almindeligvis an-

Fig. 13.

lagte som vist i Fig. 13. Oasen, der ligger i Flyvesandsørkenen Store El Erg, er overalt omgivet af Sandbarkhaner. Begravelsespladserne ligger udenfor Byen i Flyvesandet, hvor det, som man kan tænke sig, er vanskeligt for Beboerne at bevare dem mod Udslettelse af Sandflugten. Gravene over de almindelige Dødelige opsættes af Gipsklumper, som man finder i Mængde i Flyvesandsklitterne, de samme, som de Indfødte bygger deres Huse af, eller ogsaa af Palmeribber, og over Graven opkastes en Kabr, en Sanddyng, af oval Form. For begge Ender af Kabren sættes en Palmepind, og er det en Mand, der er begravet der, udskæres den Palmepind, der staar ved Hovedenden, som vist paa Tegningen, d. v. s. den skal forestille en Støtte med Turban eller Fez paa. Som vist paa Tegningen ophænges ogsaa veritable Turbaner paa Gravene, men sjældnere, dels fordi det er for dyrt, og dels fordi en saadan hurtig ødelægges af Vinden og Sandflugten. De to Pinde muliggør Konstateringen af de enkelte Grave efter en Sandstorm.

Paa Gravene hensættes Krukker med blomstrende Planter, Krukker til Vand, Gaver til de Afdødes Aander i Form af Spiseredskaber, gamle Kander, kasserede Husredskaber etc. Desuden var paa mange af Gravene henlagt Gedehorn, Vædderhorn og Gazellehorn.

Den sidste Form for Votivgave, som vi ser saa almindelig anvendt i Kaukasus, Mellem- og Centralasien, hvor Horn og Horn i det uendelige, ja Dynger af Horn, ligger paa Gravene, i Mausoléerne og rundt om paa deres Tage og Kupler, ses ogsaa nu og da i Brug her i Nordafrika, men ikke i udstrakt Maalestok, snarere sjældent. Dog her i el Oued var Skikken saa almindelig, at man i den Henseende kunde tro sig hensat til Centralasien. Særlig spiller Gazellehornene en stor Rolle, de daarligste af disse smukke Horn henkastes paa Kabrer, og de smukkeste pryder Moskée-, Marabut- og almindelige Huskupler. Se Fig. 14.

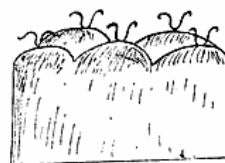

Fig. 14.

Her anvendes de altsaa ikke alene paa Grave Mausoléer og Moskéeer, men tillige paa almindelige Huse, og Grunden hertil er, at de bringer Lykke og giver Styrke.

At tilskrive Dyrehorn særlige Egenskaber er almindelig mange Steder paa Jordan, og Troen herpaa er gammel. De ægyptiske Konger smykkede sig med Vædderhorn for at tilkendegive deres Afstamning fra Guden Amon, der, naar han nedsteg paa Jordan, yndede at vise sig i en Vædders Skikkelse. Alexander den Store og hans Efterfølgere smykkede sig paa deres Billeder med Vædderhorn, og de anbragtes paa Hjælmene som Tegn paa Styrke. I Centralasien slæbes Dynger af Horn hen paa de saakaldte Mazarer (hellige Steder i Bjærgene), og jo større Dyngen af Horn er, jo større Kraft har Stedet, hvad enten man ønsker at faa en Sygdom kureret her ved Hjælp en Sygeklud, eller man ønsker en Bøn opfyldt.

For Islams Vedkommende er det rimeligvis en Arv fra de gamle ægyptisk-babyloniske Skikke.

I el Oued var Befolkningen ualmindelig lidt,

Fig. 15.

for ikke at sige slet ikke, fanatisk. Enhver kunde faa Adgang til alle Moskéer og Marabutgrave. Uheldigvis var der imidlertid saa lidt af Interesse i den Henseende. En enkelt Marabut-Kabr af umalet Træ fandtes i en Sidebygning til den store Moské, endvidere et Par Kobba'er i Udkanten af Byen. Fig. 15, deraf var den ene tom, den anden indeholdt en lille spidsrygget Kabr af samme Form som de almindeligvis bruges i Bokhara og Turkestan, men som man sjælden ser her (et enkelt Eksemplar af Arten saa jeg i Biskra), a forestiller Kabren med Røgelsekar, tilvenstre de to Kobbaer, som er forsynet med Glughuller paa alle fire Sider.

Nefta i det sydlige Tunisien ved Chott Djerid.

I denne malerisk beliggende By af udpræget arabisk-maurisk Karakter med en Mængde velholdte Moskéer og Zauiaer findes et betydeligt Antal Marabut-Mausoléer. Byen har spillet en stor Rolle som islamitisk Centrum i denne Del af Tunisien, den har en ret betydelig Industri, mægtige Palmeskove og er præget af en vis Velhavenhed. Det er derfor ikke saa underligt, at relativt Pragt er ofret det, der vedrører det religiøse, herunder ogsaa Helgengravene. Kobbaerne var som Moskéerne overordentlig vel vedligeholdte, men frembød tilsyneladende ikke stor Variation. Jeg besøgte 4 Kobbaer i Udkanten af Byen, to beliggende ved selve Neftas Mure og to i de udstrakte Palmeskove Kasr Aïn og Ghitane es Khorfa. Foruden disse findes adskillige Helgengrave inde i selve Byen, men det er absolut umuligt for Fremmede at komme ind i dem. I den ene af de 4 Kobba'er kom jeg ind nogle Minutter, fordi Vagten havde glemt at lukke Hængelaasen af, i den anden smuttede jeg ogsaa ind, mens Vagten var optaget i Nærheden af Mausoléet, men jeg havde ikke været længe indenfor Dørtærskelen til Gravkammerne, før jeg af Vagten og en Hob, der samlede sig udenfor, blev tvunget ud igen. I de to andre, der laa isoleret ude i Palmeskovene, kunde jeg, takket være Vagternes Søvnighed, faa tilstrækkelig Inødblik ved at se ind ad de store Gittervinduer, der var anbragt paa alle Mausoléernes Façader. Uheldigvis var Dørene laasede, ellers havde det rimeligvis været muligt at gaa ind og tage alt i Øjesyn uden at vække Vogteren. Vagterne ved Mausoléerne er her som i Asien enten lavere Gejstlige eller andre, der tilbringer hele deres Liv her for at tjene Saligheden efter Døden. De tilbringer Tiden med at

sove og bede, navnlig det første, og særlig i den varme Tid er det utroligt saa megen Tid, de kan faa til at gaa med Søvn. Ofte kan man i længere Tid støje rundt i et Gravkammer uden at ane Vogterens Tilstedeværelse, før han pludselig farer forskrækket op fra et bælgmørkt Hjørne, hvor Varmen og Insekterne ikke generer. Et saadant Møde med Vogterne, der er forsynet med lange, tykke Stokke, er ikke altid lige behageligt, og den Fremmede gør vel i at tage sig i Agt og se godt efter, hvem han har for sig. Vogterne er ofte Fanatikere, der ikke er til at købe for Penge, eller hvad der er værre, gale Mennesker. Idioter og sindssyge Mænd betragtes hos Muselmændene som hellige, og nyder en Mand Ry for Hellighed, kan han begaa de vanvittigste Handlinger, uden at det nedsætter hans Hellighed, idet disse betragtes som Følger af hans Aands Abstraktion fra verdslige Ting, og medens hans Sjæl er hensunken i Andagt eller opholder sig i Himlen, er hans Lidenskaber ganske overladt til sig selv. Andre siger, at gale Folk og Folk med Slagtilfælde er besat Djinner, der har revet Sjælen ud af dem og har sat sig selv i Stedet. Det betragtes som gjort med Guds Vilje, og en Gal er derfor en Slags hellig Mand. Man kan skyde det Dyr eller Menneske ned, der er besat af Djinnen, men ikke Djinnen selv.

Saadanne gale Mennesker — det hænder ogsaa, at Svindlere agerer gale for paa en let Maade at tjene Føden — opholder sig ofte i eller omkring Helgengravene og er farlige at komme i Nærheden af.

De fire Kobba'er, jeg saa, var i Hovedsagen ganske ens, hvorfor jeg skal nøjes med en kort Beskrivelse af den ene »Sidi Bu Ali«, som ligger i høj Grad idyllisk inde i den store af paradisiske Frodighed prægede Palmeskov Ghitane es Khorfa. Det er en stor smuk Kobba, bygget i den vanlige Form. Den er bygget over en Kilde, der efter Sagnet er sprungen frem efter Helgenens Død. En lille snæver Stentrappe fører fra Mausoléet ned til Kilden, der sprudler op inde i en Murnische. Ned til Kilden kan enhver komme for at hente Vand, men ikke ind i Gravkammeret. Dog dette er heller ikke nødvendigt; thi igennem de store Glughullers Gitre ser man tydelig den grøn- og rødmaalede rektangulære Trækabr, der er prydet af mange forskelligfarvede Faner, gamle Spyd, Lanser og Røgelsekar. Vi skal senere se Kabrer af lignende Form (Sidi Bu Ali, Fig. 16).

Kairouan. Især omkring Vestsiden af denne

Islams helligste By i Tunisien ligger udstrakte Begravelsespladser, ja man kan næsten sige, at saa langt Øjet rækker ud over det sterile Sletteland, ser man Grave og Mausoléer i det uendelige. Det er et umaadeligt Friluftsmuseum for mange forskellige muhammedanske Gravformer eller rettere

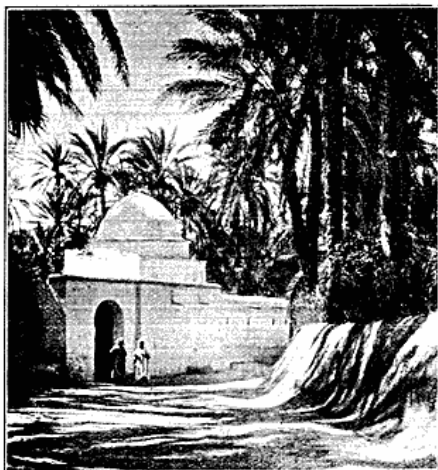

Fig. 16.

Monumentformer. Byen opstod som bekendt omkring 669 og blev grundlagt af Araberne, efter at de i Aar 647 havde erobret Tunisien. Den spillede i lang Tid Rollen som Islams Hovedstad i Tunisien, blev altid betragtet som den helligste By og gør det endnu, selv om dens Hellighed har lidt et Skaar ved Franskmandenes Indmarsche, hvorved 3 af de største Moskéer i Byen blev foranlediget aabnede for Kristne. Byen, der er omgivet af saa høje Mure, at der i hvert Fald indtil for kort Tid siden, da Franskmandene desværre har bygget nogle relative Skyskrabere, intet kunde ses af den udefra, har kun noget over 20,000 Indbyggere. Man vil derfor straks blive slaaet af den Modsætning, der er imellem de kolossale Masser af Grave og de forholdsvis faa Indbyggere, og selv om Byen i ældre Tid har været større end nu, beviser dog det indenfor Murene afgrænsede Rum, at den aldrig har været nogen særlig folkerig By, hvilket dens Belligenhed og Opland heller ikke har berettiget den til.

Grunden til, at der findes saa mange Grave her, er just den, at Byen fra den allerførste islamiske Periode har været et helligt Sted, et religiøst Centrum i det islamiske Tunisien. Baade No-

mader og langt herfra boende Folk har bragt deres Døde hertil for at begrave dem paa dette hellige Sted, hvor der hurtigt er opstaaet en god Del Helgengrave. De Døde kom her i godt Selskab og hvilende i Nærheden af saa mange hellige Mænd, hvis Forbøn der kunde regnes med, var der for dem en Chance yderligere for at naa ind i Paradiset. Kairouan har spillet og spiller i Islam en Rolle som Kerbela, Bokhara eller Mesched, og vi ser her yderligere, hvor stor Betydning Muselmændene tillægger Graven, i hvilken Henseende de jo meget ligner Katholikerne.

De efterfølgende Tegninger og Fotografier giver en Oversigt over de forskellige Former af Kabrer. Selve Graven er opsat som tidligere angivet.

Paa Fig. 17 ser vi nogle af de herværende allerældste islamiske Grave, som i sin Tid kom hertil under den første Invasion i det 7. Aarh. Ved første Syn af dem vil man antage dem for Rester af en gammel Brolægning, men det er sammenhobede Grave, der just er anlagt, som Profeten ønskede det: lave og beskedne uden Spor af Inskriptioner. Kabren, der altsaa er en Art Brolægning over Graven, bestaar hist af raa, naturlige Sten, her af tilhuggede Sten, andre af Mursten eller kvadratiske Fliser og de fineste af Fajancefliser i forskellige Farver. Kabren danner altid et

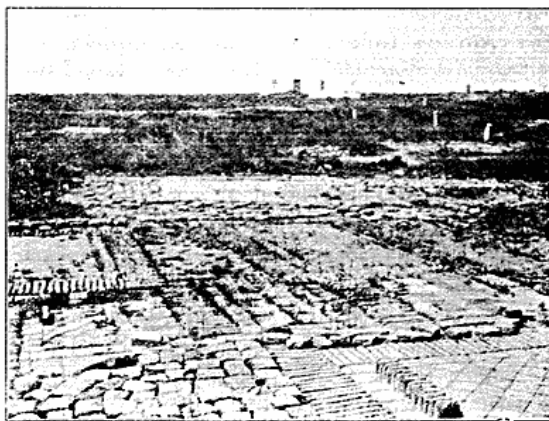

Fig. 17.

Rektangel, og dets Længde er almindeligvis Hoved til Knæ. Smaa korte Kabrer betegner, at Børn er begravede herunder. Paa nogle af Kabrerne betegner løst paa Graven henlagte Sten eller fast indmurede Sten eller Fliser, der rager op over Kabren, at en Kvinde er begravet her.

Paa Fig. 18 ses Detailtegninger af fliselagte Kabrer: *a* en voksen Mand, *b* en Barne-Kabr, *c* en en Flise-Kabr, hvor undtagelsesvis en Turbanstøtte er anbragt, antagelig en noget yngre Nomadegrav.

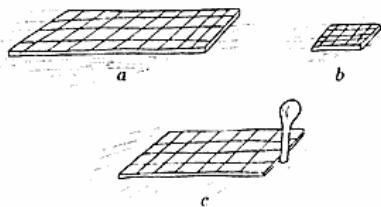

Fig. 18.

Paa enkelte af disse Grave bestod Overliggeren af Marmorfliser.

I Nærheden af disse brolagte Grave ligger en Del Kabrer af yngre Dato; de er ligeledes byggede op af Fliser, men hævede højere over Jordsmonnet og ikke ulig en Pakkasse, saa meget mere som en Del af dem støttes af Trærammer. (Fig. 19). De er byggede af glasserede Fliser, Mursten eller Marmor og uden nogensomhelst Atributer, kun at der paa nogle var henlagt løse Sten paa Punktet over Ligets Bryst, hvilket antyder, at en Kvinde hviler derunder.

Ved Forhandling med den indfødte Regering igennem de franske Myndigheder havde jeg faaet Lov til med officiel Ledsagelse af Indfødte at færdes paa Gravene ved Kairouan, men ikke til at komme ind i Marabuterne (Kobbaerne), hvilket ikke kan opnaas af Kristne. Kun i de 3 efter Traktaten aabnede Moskéeer kan enhver se en Helgengrav. Da min tunisiske Ledsagers Samvittighed imidlertid ikke var særlig omtaalig overfor det religiøse, forsøgte vi flere Steder at komme ind i de mange Kobba'er, der ligger paa de store Begravel-

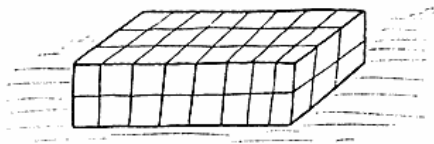

Fig. 19.

sespladser, men forgæves, de var enten aflukkede eller forsynede med Vogtere, der passede nøje paa, at ingen Profanation taaltes. Vor Tilflugt stod da til Glughullerne, hvilke de Indfødte imidlertid tit

har forsynet med Skodder. Igennem dem, der ikke havde saadanne, kunde man oftest faa tilstrækkelig Indblik i Marabutens Aandebolig.

Paa Fig. 17 ses i Baggrunden en Kobba over Marabut Sidi Abdulkah, der skal være begravet her i det 12. Aarhundrede og anses særlig af Beduinerne (Nomaderne), der valfarter hertil, som meget hellig.

Fig. 20 viser tilvenstre Kobbaen med Dør *a*, Gittervindue *c* og en Træskive *d*, hvori udmunder et Jærnrør *e* med to smaa Huller *i*. Røret *e* staar i Forbindelse med en Kumme inde i Mausoléet. I denne Kumme hældes Vand, der ved Helgenens Kraft bliver helbredende for forskellige Sygdomme og sundhedsbringende, hvorfor Araberne (Nomaderne) kommer hertil og suger Vand ud af de smaa Sugehuller i Røret *e*.

Lignende Skikke med helligt og undergørende Vand træffes hyppigt indenfor Islam, og det samme ser vi jo indenfor Katholicismen. Baade i Mellem-

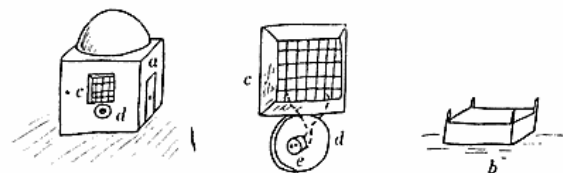

Fig. 20.

og Centralasien og tillige i Tunisien anbringes særlige Messingskaale fyldte med Vand paa Helgengravene (Ekspl. heraf har jeg hjembragt til Nationalmuseet i København). De har en fra andre orientalske Skaale afvigende Form, er overgrave-rede med religiøse Sætninger, har i Midten en Forhøjning, hvorpaa sidder en mindre Kumme, der kan snurres rundt — det hele ligner en lille Fontæne. — Den lille Kumme er ligeledes forsynet med Inskription fra Koranen. Skaalen fyldes med Vand, sættes paa en Helgengrav, den lille Kumme snurres rundt, saaledes at de religiøse Inskriptioner sammen med Helgenens Kraft rigtig kan komme til at virke paa Vandet, der af islamiske Gejstlige sælges mod Sygdomme til Folket. Fig. 20 *b* viser Kabren over Sidi Abdullah, en alm. Trækabr med smaa Spir paa Hjørnerne.

I en mægtig Gruppe for sig, adskilt fra de flade, beskedne Flise-Kabrer ligger Legioner af Grave, dækkede med Kobba-lignende smaa hvidkalkede Murstens-, Gips- eller Cementhuse. Det

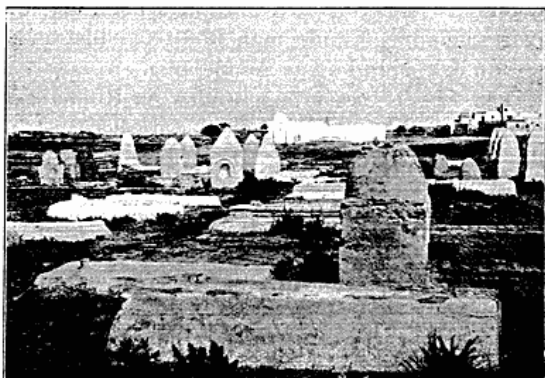

Fig. 21.

ser i Afstand ud, som om Terrænet var opfyldt med Dværgebyer og minder meget om Egnene ved Amu Darja og i Khiva, hvor de utallige Gravkamre samlede i store Grupper faar den uindviede til at tro, at man har forladte gamle Byer for sig og ikke Dødes Boliger. Her er imidlertid de husformede Kabrer mindre end i Khiva; de fleste er kun 1—1½ Meter høje, og er efter min Hjemmelsmands Udsagn alle Monumenter over Oasebeoere i Kairouan. (Fig. 21, 22, 23).

De fleste af selve de flade, rektangulære Overliggere dækker Liget fra Hoved til Knæ, og over Hovedet er det lille massive, alterlignende Hus opført. Det er ikke Marabutgrave, der her er Tale om, som man ved første Øjekast kunde faa Indtryk af, men Kabrer over almindelige Dødelige, dog mest Embedsmænd og velstaaende Borgere.

Som vi ser, er nogle Kabrer trappeformede og forsynede med Turbanstøtte i Stedet for Hovedhuset, andre har baade Hovedhus og Turbanstøtte.

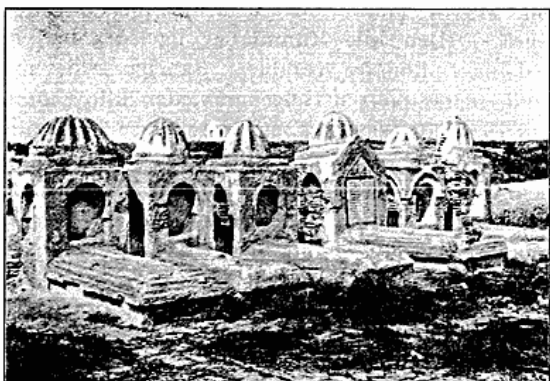

Fig. 22.

(Fig. 23). I enkelte Hovedhuse var paa Frontsiden anbragt Tavle med Beskrivelse af den Afdødes Alder, Dødsdag m. m. (Fig. 22, 23).

Sligt er imidlertid imod Islams Aand, og det er da ogsaa kun et Minimum af Kabrer, der bærer Indskrifter.

Hovedhuset har i Reglen Nischer til alle Sider, og i disse Nischer lægges Votivgaver, stilles Røgelsekar og tændes Lys paa Festsdage eller paa den Afdødes Fødsels- eller Dødsdag. Marabuterne har alle deres bestemte Festsdag, den Afdødes Fødsels- eller Dødsdag ligesom de katholske Helgene.

Fig. 24 viser en enkelt af disse Kabrer eller rettere en Dobbeltgrav, de to Turbanstøtter *a* og *b* angiver, at to Brødre er begravede her.

Fig. 25 forestiller forskellige Former af Kabrer

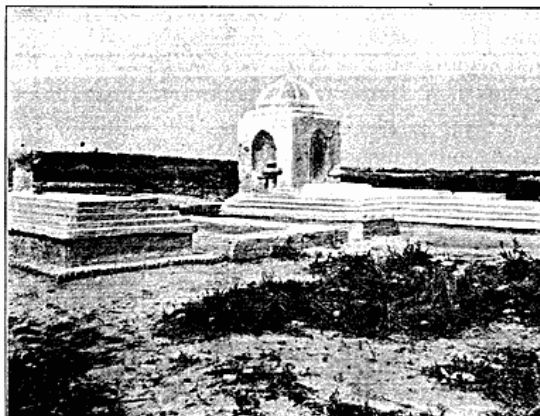

Fig. 23.

beliggende paa de samme Gravpladser ved Kairouan som de foregaaende. Paa *a* og *b* bestaar Overliggeren af en Cement- eller Marmorplade foran Hovedhuset. Den lille Ophøjning *y* angiver, at en Mand er begravet her, *z* er en Nische til Lys. De to andre *c* og *d* er lave, flade Cement-Kabrer; paa *c* er anbragt to naturlige Sten, der viser, at det er en Kvindegrav, paa *d* er en Mursten anbragt over Ligets Bryst, der betegner, at det er en Mandsgrav. Pilen angiver Hovedenden af Graven. Disse sidste Gravformer *c* og *d* er Beduingrave.

Fig. 26 viser os to Mandsgrave, hvor Atributen over Ligets Hovedende er bleven en Mellemting imellem et Hovedhus og en Turbanstøtte. I Nischen *x* anbringes Lys.

Andre Former af Kabrer ses i Fig. 27, *a* og *b* er begge Mandskabrer af Gips, Cement eller Mursten og

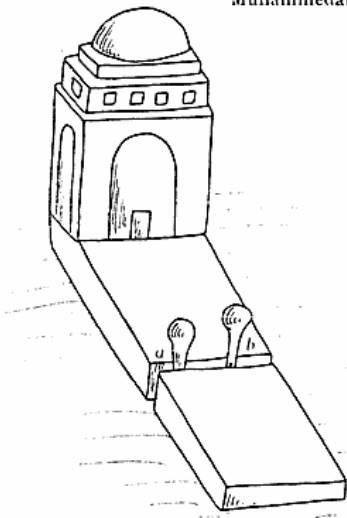

Fig. 24.

hvidkalkede. De fleste af disse Kabrer havde Længde fra Hoved til Knæ, enkelte dog hel Mands Længde.

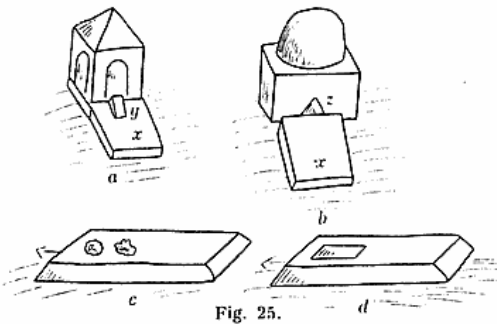

Fig. 25.

Udstyrelsen af de forskellige Grave retter sig selvfølgelig efter Familiernes pekuniære Evne, men

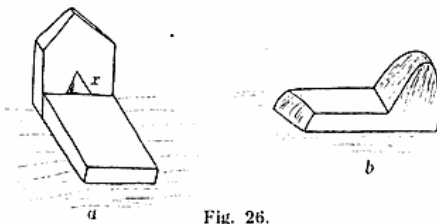

Fig. 26.

indenfor de enkelte Grupper af Grave fremgaar det tydeligt, at forskellige religiøse Opfattelser gør sig

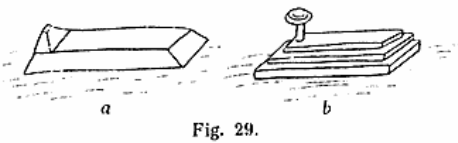

Fig. 29.

gældende med Hensyn til Indretning af Kabrerne. Det kan saaledes ikke være tilfældigt, at en Gruppe Flise-Kabrer har Turbanstøtter, eller som vi ser paa Fig. 28 Marmorstøtter med Indskrifter, andre ikke, eller at en Gruppe Kabrer har Sten paa Overliggeren, medens en Gruppe ved Siden af ikke har det, eller at en Gruppe Kabrer er forsynet med Bassin til Vand og Føde, en anden ikke, det tyder paa forskellige Sekter i religiøs Henseende, hvad ikke kan forbause, da mange langt fra Kairouan boende Muselmænd kommer hertil for at begrave deres Døde paa dette hellige Sted. Paa flere Steder er det tydeligt, at enkelte velhavende har indrettet sig særlige Familiegravsteder, der er indrettede til at modstaa Tidens Tand, nemlig den her herskende æoliske Erosions udslettende Virksom-

Fig. 28.

hed. Paa Fig. 28 ser vi et saadant Familiegravsted, der er anlagt i en gravet Fordybning i Jordsmønnen, hvis Sider støttes af Cementmure. Dette kan dels være gjort for at hindre Vand, Vind og Sol i at udslette Gravene, men da Gravene paa den flade, ørkenagtige Slette ellers meget godt har modstaaet Vejrliget i Aarhundreder, er det mere sandsynligt, at Graven er anlagt som et Slags Bassin, der opsamler Vand. Derved at dette opsamles her og vanskeligere fordamper, end hvis Gravene laa i Højde med den flade, forbrændte og forblæste Slettes Overflade, bevirkes, at de Afdødes Aander ikke saa let kommer til at savne dette Produkt, der i Islam som i denne Religions Forgængere spiller saa stor en Rolle.

Kabrerne over de enkelte Grave her er korte og

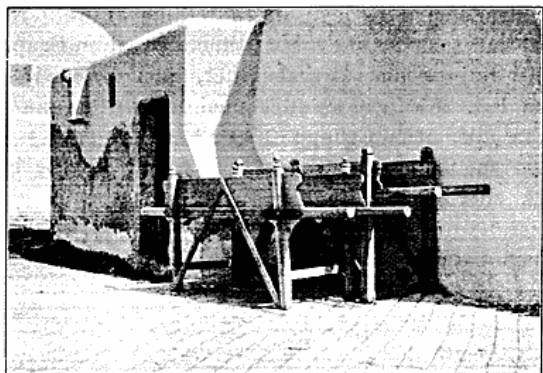

Fig. 29.

spidstagede og dækket med gamle, glasserede, tunisiske Fajancer, i Hovedsagen holdt i grønne og gule Farver. Et Par af Gravene er forsynede med Marmorstøtter med Indskrifter. Omkring Graven Fig. 29 ligger flere andre prydede med den samme Art af Kabr, der er sjældne her i Nordafrika. Efter Fajancens Udseende, Mønster og Farver at dømme, er disse Grave fra Tiden omkring ved det 12. Aarhundrede og mulig endog ældre.

Forinden vi forlader Gravene ved Kairouan,

vil vi blot se ind paa en med høje Mure omgivet Plads paa Begravelsespladsen. Ved Indgangen til denne Plads, der er brolagt, ligger et lille Hus, ved hvis Dør ses anbragt Baarer, hvorpaa Ligene bringes hen til Vaskning forinden Begravelsen (Fig. 29). I Baggrunden ses en Kobba, der betegner, at Stedet er helligt. I det lille Hus, der kun har et Rum, staar den lave Træplatform opstillet (Fig. 30), hvorpaa Ligene lægges under Vaskningen.

Hovedet lægges paa den udskaarne Ende af Platformen, og Vaskningen foretages med helligt Vand, tilsat med Rosenolie og andre Ingredienser, alt efter Familiens Evne.

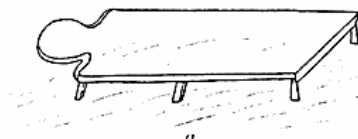

Fig. 30.

En ubehagelig Ligstank herinde, hvor der forøvrigt var meget renligt, fristede ikke til længere Ophold end nødvendigt.

Billeder og Tegninger er taget paa Stedet af Forfatteren. Clichéerne tilhører Forfatteren.

„Rejsébrev fra Bolivia“.

Under mit Ophold i La Paz i Januar—Februar Maaned 1916 besøgte jeg det seismografiske Observatorium »San Calixto«, anlagt af Jesuiterne i deres Konvent, der er beliggende i 3660 m. over Havet. Den intelligente Pater P. P. Descotes, som forestaar Observationerne, paastod, at hans Observatorium var det bedst udstyrede i hele Sydamerika. Seismograferne var saa fintmærkende, at vor Indtrædelse i den underjordiske Hvælving, hvor Apparaterne var opstillet, øjeblikkelig blev registreret, og et kraftigt Aandepust paa den tontunge i Ligevægt hængende Kontravægt fik denne sat i Svingninger, der paa det selvregistrerende Papir viste sig som Jordskælvskurver af ødelæggende Virkning. Den elskværdige Pater meddelte mig, at i Januar 1916 havde man over hele Jorden noteret en bemærkelsesværdig sejsmisk Bevægelse, karakteriseret ved en Serie talrige og kraftige Jordskælv. Faa Gange i den sejsmiske Historie var der i saa kort Tid ble-

ven registreret saa mange og energiske Jordrystelser. I Løbet af den sidste Maaned Tid var der her i San Calixto registreret 70, hvoraf de vigtigste var: Den 28. December 1915 Kl. 23 h 40 m 8 s (Greenwich Tid) c. 580 km fra La Paz og som mærkedes i hele det nordlige Chile og det sydlige Peru, foraarsagende stor Ødelæggelse i Byerne: Acari, Chuquibamba og Quicacha (Peru). Et andet d. 1ste Januar Kl. 13 h 40 m. Det kraftigste optraadte den 13. Januar Kl. 6 h 38 m, gentog sig paa samme Sted med større Kraft Kl. 8 h 41 m og ringere Kl. 11 h 11 m med en Række sekundære Rystelser. Jordskælvet fandt Sted over 17000 km borte, uden at man kunde bestemme dets geografiske Beliggenhed, da der endnu ikke eksisterer Formler, beregnede for saa fjærne Jordskælv, og desuden mangler der Mellemstationer. Mandag den 31. Januar Kl. 18 h 3 m 57 s begyndte de herværende Seismografer at registrere et kraftigt Jord-